

комісара пана Еміліяна Чеховського. Вбивство правдоподібно на політичному підлозжі. Слідство ведеться. Подробиці поки що в таємниці».

Польська поліція стала перед загадкою, якої не могла розв'язати довший час. Щойно три роки пізніше довідалася з архіву Сеніка, що вбивником комісара Чеховського був Юрко Березинський. Та він вже тоді не жив. Дня 30-го листопада 1932 року згинув смертю революціонера в Городку Ягайлонським.

ВЕЛИКІ РОКОВИНИ

(Уривок)

...Лиш борися, на мирися.
Радше впадь, а сил не трать,
Гордо стій і не корися,
Хоч пропадь, але не зрадь!

Кожний думай, що на тобі
Мільйонів стан стоїть,
Що за долю мільйонів
Мусиш дати ти одвіт.

Кожний думай: тут, в тім місці,
Де стою я у вогні.
Важиться тепер вся доля
Величезної війни.

... Чи побіди довго ждати?
Ждати довго!» То й не жди ж!
Нині вчися побіджати,
Завтра певно побідиш.

(Іван Франко)

ПРО РЕЙДИ

Рейдом звичайно називають маневрування в заплілі ворога. Тому, що ціла діяльність УПА зводиться до дій у ворожому заплілі, виходило б, що кожний маневр УПА треба б назвати рейдом. Та знаменною прикметою для рейду є оперування у повному відірванні від власних баз, від власного вищого командування. Тим-то в наших повстанських умовах рейдом будемо називати тільки маневрування в теренах, дотепер не опанованих нашим повстанським рухом, де немає для нас харчових і санітарних баз, де при перемаршах і квартируванні треба приймати окремі заходи обережності. Так, наприклад, перемарш по теренах Білорусії будемо називати рейдом, зате маневр по опанованих нами теренах Західно-Українських Земель не буде рейдом.

Які ж цілі переслідують рейди наших частин?

В першу чергу це будуть цілі *політично-пропагандивні* й щойно на другому місці стоятимуть *бойові* цілі, які є тільки доповненням до політичних завдань. Що воно так, а не інакше, виходить хоч би з того, що революція, яку приходить здійснювати українському народові, є в першу чергу революцією політичною, сама ж УПА є силою не тільки мілітарною, а політично-мілітарною.

Які військові одиниці найкраще надаються до рейдів?

Це основно залежить від можливостей *законспірування* своїх рухів перед ворогом чи то від можливостей пробиватися крізь ворожі застави. При більшому насиченні терену ворожими військами треба радше мати на увазі зручне маневрування поміж тими військами, а ніж розраховувати на власну пробойову силу. Тим то вважаємо, що в наших умовах найбільш придатна до рейдів частина — це чота. Кількістю своєї скорострільної зброї зможе вона, на випадок потреби, вибитися з ворожого оточення, а рівночасно легко їй законспірувати свій рух і місце постою.

Перед виходом у рейд чота мусить бути відповідно *вивінувана й приготовлена*. Одержавши від свого зверхника трасу й завдання рейду, чотовий мусить до цього підготувати відділ як з погляду політичного, так і військового.

Щодо політичної підготовки, [то] чотовий мусить подбати, щоб при частині був *пропагандист*, який зможе пров[а]дити всю намічену політичну роботу, — для нього відділ є тільки збройною охороною і допомогою. Може ним бути й самий чотовий, якщо він з погляду політичного задовільно вироблена людина. Та краще, щоб до цього була призначена окрема людина, бо чотовий увесь час мусить дбати про військові заходи охорони відділу, а евентуальна політична робота могла б його надмірно переобтяжувати зі шкодою для чисто військової справи частини. До політичної підготовки відділу належить забрання потрібної на призначені терени літератури та переведення короткого політичного інструктажу всієї частини перед вимаршем.

При військовій підготовці чотовий мусить пам'ятати, що до рейду можна брати зі собою тільки людей фізично здорових і загартованих, які зможуть кожного дня робити довші перемарші. Людей треба конче, відповідно до пори року, вивінувати, головно, взуттям і плащами, які служитимуть за прикриття під час сну. Очевидно, взуття можна б вимінати в тих бійців, які залишаються на місці, або заготовити бодай ходаки, личаки тощо. Під час приготування відділу до вимаршу чотовий мусить пам'ятати, що відділу не можна обвантажувати ніякими речами, які не є конче потрібні, бо тоді частина стає отяжілою і нерухливою. До таких найконечніших речей належати буде передусім запасна амуніція і санітарний матеріал. Кількість амуніції залежатиме від часу тривання рейду. Щоб не обтяжувати самого відділу більшою кількістю запасної амуніції, можна її дотранспортувати до терену рейдів і там позакопувати в кількох криївках, з яких потім поповнюватиметься недобір. Якщо йдеться про медичну допомогу, то ясно, що з рейдуючим відділом мусить піти хоч один добрий *санітар*, який вмів би давати собі раду при різних пораненнях. Цей санітар бере для відділу необхідну кількість санматеріалу, яким зможе обслужити всіх поранених. Цей санматеріал можна так само переховувати на терені рейдів у криївках, щоб не обтяжувати ним відділу.

Зброя перед вимаршем мусить бути випробувана й евентуальні її недоліки повинні бути основно усунені.

Ніякий командир не пуститься в незнані терени без карти й компасу. Тому що карт не все можна дістати, чотовий може зладити сам собі карту бажаних теренів, відрисовуючи її від оригінальної

через прозорий папір або просто прикладаючи на вікні звичайний папір до карти і копіюючи її до світла. Очевидно, що таким способом не одержується карт зовсім докладних, але при добрій старанності можна дістати карти задовільно докладні для орієнтації в терені.

Щоб якнайменше обтяжувати бійців і тим самим зробити відділ дуже рухливим, добре є для деяких теренів (не болотистих, не дуже пересічених ярами і ріками, не гористих) зладити двоколку, на якій транспортується весь надмірний багаж, а також ранених. Замість двоколок можна вживати коней для в'ючення на них вантажів, але тоді коней треба більше, ніж до двоколок. У зимову пору справу транспорту вантажів розв'язують найкраще сани, тягнені кіннями, або й спеціально зладжені на широких полозах низькі саночки, які тягнуть самі бійці.

Окремо мусять підготовлятися рейди кінноти, що, побіч різних негодод, мають одну дуже важливу прикмету — рухливість. Кіннотній частині треба передусім основно переглянути коні та пошити (з мішків, напханих сіном) примітивні, але для наших умовин майже зовсім задовільні сідла.

Основним стилем кожного повстанського рейду є його *конспіративність, рухливість і заскакування* ворога акціями там, де він їх не сподівається.

Щоб рейд був якнайбільше *конспіративний*, кожен боець мусить дуже суворо зберігати військову таємницю, пам'ятаючи, що кожне зайве, неконспіративне слово може загубити цілий відділ, а з ним і його особисто. Ні одного слова про місця постою, напрям маршу, озброєння, чисельність відділу, не зраджувати псевд командирів, ні вищих зверхників. Для маскуваннн може відділ з успіхом вживати ворожих військових одягів або виступати під видом дезертирів із червоної армії тощо. Зрозумілою річчю є, що просування частин може відбуватися тільки вночі, а вдень тільки в лісних околицях, де не можна сподіватися зустрічі ані з ворогом, ані з цивільним населенням. Щоб не здемаскувати відділу, місце постою треба вибирати таке, щоб його ніхто не помітив, отже — відокремлені хати, хутори, ліси, дебри й і.п. Коли треба заквартирувати в оселях, то першим обов'язком є не випустити нікого з хат, які займе відділ, аж до того часу, поки відділ із тих хат не відійде. Ні в якому випадку не можна квартирувати в одній оселі довше, ніж одну добу.

Другою прикметою рейду мусить бути його *рухливість*. Отже, ніколи не залишатися на місці, все бути в русі. Від кожного місця, де проведено якусь політичну акцію, негайно відбитися хоч би тільки 15 км. Тільки велика рухливість відділу і велика різноманітність у виборі траси мар[шу] та місць постойв дає безпеку перед розшифруванням і знищенням частини.

Щоб могли пророблювати намічену політичну роботу, чота мусить з'являтися там, де ворог того не сподівається, і в такий час, щоб ворог не міг перешкодити у виконанні акції. Отже — *заскочення ворога*. Тут знову різноманітність грає вирішальну роль. Не вільно робити акцій все по тому самому шляху, щоб ворог на основі траси не міг зорієнтуватися у виборі чергових місць акцій і не приготував там засідок. Якщо йде про час акцій, то їх найкраще переводити в передвечірніх годинах, щоб зараз потім вибратися з оселі.

Так отже, на кожний рейд складаються такі три основні дії: *марш, квартирування й акції*.

Марш відділу — це звичайний перемарш із забезпеченням, при чому найголовнішим є вибір самої траси маршу. Вона не сміє бути прямолінійна, бо таку ворог зараз розшифрує. Треба робити часті викрути вбоки, минати людські оселі, щоб не звернути на себе уваги, старатися вибрати трасу таку, щоб ворог ніяк її не сподівався. Тому що всі марші, це майже як правило, відбуваються нічною порою, не раз доведеться користуватися місцевими провідниками. Тоді їх не можна відпустити скоріше, як чергового дня вечером, коли вже намічається відхід із місця постойу.

Само *місце постойу* треба вибирати таке, щоб воно давало можливість доброго зорення і відвороту: біля лісів, ярів, ровів і т.п. Заквартируватися найрадіше перед світанком, щоб за дня не було вже нічого помітно. Всі стійки мусять бути повнотою закриті перед можливим ворожим зоренням. Чота квартирує скупчено в одному або двох сумежних господарствах, в повному бойовому поготівлі. Щойно перед вечером можна злагіднити бойову готовість і дозволити на деякі полеглиші. Основний харч споживає відділ перед вимаршем, беручи зі собою ще й запас на дорогу, а прийшовши до нового місця постойу, може користуватися тільки харчами, які будуть на місці. Ні в якому випадку не вільно над ранком роздобувати харчі в тій оселі, до якої відділ приходить. При роздобуванні харчів пам'ятати про

те, що відділ мусить старатися здобувати для себе прихильність населення, отже, треба змагати до справедливого розкладання тягару прохарчування на більшу кількість людей, евентуально на колгоспи й т.п. Всіх людей, які помітили місце постойу відділу, треба негайно придержати і затримати аж до відходу відділу. А політичні *акції* відділу — це мітинги, роздавання колгоспного добра, нищення засобів експлуатації народу й т.п. Всі ті акції пров[а]дити перед вечером, після чого відділ негайно відмаршовує.

Боїв старається відділ уникати й веде їх тільки виключно для власної оборони. Деколи робить засідку, коли може майже напевно вийти з неї переможно, не втрачаючи, а, навпаки, здобуваючи амуніцію.

Якщо відділ має довший час рейдувати в одному терені, то повинен приготувати собі на цьому терені суворо законспіровані, від населення незалежні криївки, які зможуть не раз у важких умовах послужити за місце постойу. Не вільно приготувляти криївок великих: одну для цілого відділу, а найвище одну на десять людей. У криївках приміщується також ранених разом із санітаром, який опікується раненими. Для них приготується задовільні харчові припаси, щоб ранених унезалежнити від населення.

Від рішучості, підприємливості й помисловости командира, від витривалості й завзяття бійців залежатиме успіх чи провал рейду. Без сумніву, рейд — справа нелегка, є він мистецтвом у партизанському ділі. Тим-то командири та бійці, що провели успішні рейди, справедливо користаються вояцькою пошаною, вони здобувають для себе і своїх частин безсмертну вояцьку славу.